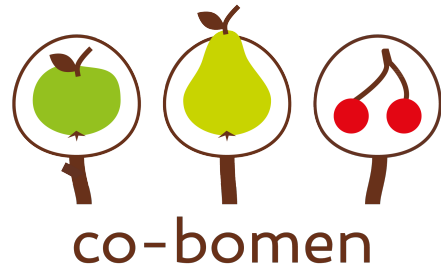

Projectplan

Door met Groen in Noord!

Inleiding & samenvatting

Co-bomen heeft samen met haar leden enkele vergeten en in verval geraakte robuuste boomgaarden in beheer. Deze karakteristieke hoogstam gaarden behoren tot het cultureel erfgoed van de streek in Nijmegen boven de Waal.

Co-bomen is gesitueerd in de Waalsprong, waar op dit moment de bebouwing oprukt en geleidelijk een heel nieuw stadsdeel van Nijmegen ontstaat. Nu liggen de gaarden grotendeels nog middenin 'de polder', over enkele jaren zullen ze geleidelijk omsloten worden door bebouwing. We willen deze groene oases een permanente geïntegreerde plek geven in de Waalsprong. Dat betekent dat we er samen met betrokken medebewoners en burgers de schouders onder moeten zetten en tezamen de gaarden een functie aan moeten geven, willen ze niet 'verdwijnen'.

Sinds haar oprichting in 2014 is dit voortvarend ter hand genomen en inmiddels zijn de boomgaarden weer toegankelijk en jaarrond begaanbaar. De gemeente heeft de gaarden opgenomen in haar plannen voor nieuwbouw; een geweldig resultaat! Dat betekent dat we er samen met de leden verder in kunnen investeren. Om ze toegankelijk te houden moet er bijv. vaker gemaaid worden. Doordat er afgelopen jaren meer licht in de gaarden valt, ontstaan er fraaie open plekjes en paadjes. Deze moeten consequent onderhouden worden willen de gaarden niet wederom overwoekerd raken. Gebruik moet je ook faciliteren; we willen in elke gaard een fraaie robuuste picknicktafel plaatsen. Dit ism Stadsboom die oude stadsbomen verwerkt tot 'artikelen'.

Afgelopen jaren heeft Co-bomen initiatief genomen om partijen te verbinden. Platform 'Geef Noord de Ruimte' is opgericht. Samen met de partners uit dit platform wordt jaarlijks Rondje Noord in mei georganiseerd. Alle partners gooien de deur open en tonen zich aan belangstellenden.

In November wordt het Oogstfeest georganiseerd. Samen met de leden en nieuwsgierige nieuwe bewoners van Nijmegen Noord wordt het Co-bomen jaar passend afgesloten met eten en drinken, vuur, wildplukken, muziek en vertier. Sinds 2016 is het Oogstfeest gekoppeld aan Expeditie Tuinfruit. Om eigen erf te vergroenen deelt Co-bomen fruitboompjes van oude rassen uit. Op deze wijze worden nieuwe bewoners bewust gemaakt van de streek waarin ze komen te wonen en de waarde van groen. Co-bomen springt in op events; zoals cultureel Festival De Oversteek. Enkele boomgaarden zijn het decor voor de optredens. Wederom een mooie manier publiek te betrekken bij de gaarden.

In 2018 starten we met een nieuwe activiteit. We koken met seizoensgroenten en producten die op dat moment voorhanden zijn 'uit de natuur'. Het sluit aan bij de bewustwording die we nastreven met betrekking tot de ons omringende ruimte en hoe deze te koesteren en verantwoord te benutten.

Co-bomen kent de volgende doelstellingen:

- we willen de natuur en het vergaren van voedsel dichterbij de mens brengen zodat er meer aandacht voor komt binnen het leven in de stad
- het bijzondere landschap in Nijmegen Noord, de robuuste hoogstam boomgaarden en karakteristieke historische eigenschappen tonen aan de buitenwereld. Bewustwording van het verleden in de oprukkende nieuwbouw

- door de boomgaarden opnieuw in functie te brengen onder omwonenden ontstaat er meer sociale binding met de plek waar mensen wonen. De waardering voor hun eigen leefgebied, de historie en de van oudsher levensfunctie van de natuur (waar komen appels vandaan, ze groeien aan bomen in 'uw achtertuin!') zorgt voor cohesie tussen de bewoners, voor betrokkenheid, voor extra woonplezier.
- co-bomen werkt zoveel mogelijk en waar mogelijk met ondernemers uit de streek met lokale producten of diensten. Co-bomen kijkt vooruit, naar de toekomst, een duurzame toekomst.

Verbinding

Tussen de bewoners van de nieuwbouw is behoefte aan verbondenheid. De verstedelijking neemt snel toe en daarmee ontstaat een grotere behoefte aan groen in de directe woonomgeving.

Het gemeenschappelijk beheer en behoud van de boomgaarden werkt als een verbindend middel. Voor bewoners om in te participeren, om 'te doen', voor bewustwording, als referentie naar het verleden, als platform voor betrokken bewoners. Co-bomen legt de relatie tussen stad en platteland, waarbij burgers actief betrokken worden bij lokale voedselproductie en gezonde voeding.

Duiding van Stichting Co-bomen

Bas Broeder, initiator:

"Als bewoner van Nijmegen Noord, van de Waalsprong, natuurliefhebber en organisator van Kunstenfestival De Oversteek – dat plaatsvindt op een 20-tal fraaie (natuur en cultuurhistorische) locaties in de lokale omgeving- kom je op mooie plekken in het gebied. Enkele oude hoogstamboomgaarden, die vooral steeds verder in verval dreigden te raken, fascineerden me al enige tijd. We plukten er wel eens wat appels en peren en wat mij gaandeweg opviel was dat wij als familie de enige gebruikers waren van het overvloedige fruit. Een groot deel belandde jaarlijks op de grond en lag daar werkelijk weg te rotten. Eigenlijk zonde toch en vooral tegenstrijdig; op weg naar de supermarkt fietst men er letterlijk langs met tassen vol gekocht fruit, misschien wel geïmporteerd uit weet ik waarvandaan..."

Nieuwsgierig naar de status van de gaarden ben ik gaan informeren bij de gemeente. De boomgaarden liggen in het gebied dat door de gemeente een tiental jaar geleden voor woningbouw is opgekocht – in tijden van voorspoed en hoogconjunctuur - en aangezien de bouwplannen uitgesteld en gewijzigd zijn, ontfermt zich er blijkbaar nu dus niemand meer over, zo bleek.

Na het uiteenzetten van de doelstellingen van Co-bomen om *samen met de bewoners* van het gebied ons te ontfermen over het beheer en behoud van de boomgaarden, raakte ook zij enthousiast.

In april 2014 is Stichting Co-bomen opgericht. We hebben gebruiksovereenkomsten met de gemeente afgesloten. Naast beheer van de gaarden lonken andere activiteiten om bewoners actief te betrekken bij hun directe woonomgeving."

Lokale context

In de Waalsprong zijn er sterke contrasten tussen natuur, landschap, cultuurhistorische plekken enerzijds en nieuwe bebouwing anderzijds. Nijmegen Noord en Lent zijn groeikernen. Aankomende jaren zal het aantal woningen worden uitgebreid tot 12.000, het aantal bewoners zal evenredig stijgen, van 25.000 nu tot 190.000 in 2040!

Dit is het werkgebied van Co-bomen. Hier, ten noorden van de stad Nijmegen verandert landelijk gebied in rap tempo in een stedelijke omgeving. Voorheen was het onmiskenbaar een belangrijk deel van de Betuwe. Er woonden tuiniersfamilies die kleinschalige landbouw bedreven. Fruitteelt was een belangrijke inkomstenbron. Wekelijks trokken hele families met hondenkarren richting de Grote Markt in Nijmegen waar zij voor De Waag hun waar aanboden.

Nu, tussen de weilanden en de Vinex van Nijmegen Noord, Oosterhout en Lent wijzen de laatste karakteristieke hoogstam boomgaarden ons op het verleden. Dit cultureel erfgoed herinnert ons aan de rijke oorsprong van het voormalig tuinders gebied.

Uitgangspunt

Het uitgangspunt van Co-bomen is de boomgaarden tot in de verre toekomst te behouden en deze groene oases een permanente geïntegreerde plek te geven in de Waalsprong. We brengen de boomgaarden weer in functie samen met omwonenden en burgers. De betrokkenheid van onze leden laat zien dat deze stukken groen gekoesterd moeten worden. In de staat waarin ze nu verkeren, in verval, overwoekerd met braamstruiken en vlier, met grotendeels geen nut en noodzaak, raken ze verder in verval met het risico op 'verdwijnen'. Het is *een kans* de handschoen nu op te pakken! Dat doet Co-bomen.

Bestaansrecht, leden en activiteiten

Binnen een jaar na oprichting heeft Co-bomen meer dan 170 (gezins)leden. (kijk voor de actuele ledenteller op www.cobomen.nl) We organiseren maandelijks activiteiten. Van het dunnen en weer begaanbaar maken van de boomgaarden tot de eerste oogst en geperste sappen. Het - nog steeds groeiend - ledenaantal, de opkomst bij de activiteiten, maar vooral het enthousiasme van alle leden geeft het de stichting bestaansrecht en aanleiding het project verder te ontwikkelen.

Naast woonwijken ontwikkelen, natuur behouden

De boomgaarden willen behouden is ook iets terugdoen voor de omgeving. We gebruiken het gebied om te wonen en recreëren. Het groen en de natuur raakt in het geding. We willen de de boomgaarden op hun waarde inschatten als schaarse overgebleven plekken en verstandig gebruiken. De gaarden hebben historische waarde en de bomen geuren en kleuren het landschap tijdens de lente met prachtige bloesem. Ook dit draagt bij aan het woongenot.

Tegenwoordig willen mensen weten waar hun voedsel vandaan komt. Het geeft ze als consument de kans om te zien waar hun voedsel groeit, hoe de producten worden verbouwd en het biedt een beeld van de regionale diversiteit aan fruit en vruchten.

Zo is het voor het woonplezier en de verbinding met de natuur belangrijk om samen te werken en te genieten van de natuur. Boomgaarden zijn daar ideaal voor, en het effect is dat de boomgaarden onderhouden worden en mensen erom heen daar letterlijk de vruchten van plukken. Bewoners voelen meer sociale binding met ze plek waar ze wonen.

Uitwerking van de doelstelling - Doen!

Het meest tastbaar zijn de verspreid liggende boomgaarden tussen Oosterhout, Nijmegen Noord en Lent. Deze *landmarks* zijn het startpunt, of ijkpunt voor Co-bomen. De eerste stap is de 'bedreigde boomgaarden' beheren. Enerzijds geeft dit zorgplicht in, bijvoorbeeld het snoeien en vitaal houden van oudere bomen. Anderzijds genieten we in het najaar van het oogsten van de overvloedige appels, pruimen & peren. Dat betekent regelmatig actief en gezond bezig zijn in het buitengebied met als resultaat een gezond eindproduct uit 'de eigen achtertuin'.

Co-bomen wil haar doelstellingen bereiken door het organiseren van 'Doe Activiteiten'. Naast dat we de omgeving duurzaam willen behouden, het buitenleven willen ervaren staat het gezelligheidsaspect en het 'samen beleven van natuurgerelateerde activiteiten' centraal.

Jaarlijkse doe-activiteiten zoals:

- Plantdag, binnen de gaarden worden oude rassen geherintroduceerd en fruitbomen die echt op zijn vervangen
- Enkele gezamenlijke onderhoud en snoeidagen om de gaarden weer vitaal te maken
- Het aanleggen van takken rillen en houtwallen rondom de gaarden ten behoeve van de flora en fauna
- Het gezamenlijk aanleggen en onderhouden van voedselbossen en bloemenweides
- Geven van praktische workshops, lezingen en rondleidingen door deskundigen op het gebied van natuur en voedselvoorziening, oa snoeien en 'werken met de zeis'
- Enkele gezamenlijke oogstdagen met de leden
- Samen het fruit verwerken (jammen, chutneys, sappen en likeuren)
- Nieuw in 2018; elk kwartaal gaat er gekookt worden met de leden met seizoensgroenten

En natuurlijk ter afsluiting van het seizoen een afsluitend oogstfeest. Centraal staat het (samen) genieten van de omgeving en van wat de gaarden hebben voortgebracht! Dit Oogstfeest is gekoppeld aan Expeditie Tuinfruit. Co-bomen deelt fruitboompjes uit aan nieuwe bewoners en draagt ook op deze wijze bij aan het vergroenen van de Waalsprong.

De verschillende activiteiten door de leden vinden aanvankelijk onder begeleiding van deskundigen plaats. Bijvoorbeeld; onderhoud zoals het snoeien van de verschillende boomsoorten op verschillende momenten in het jaar vereist specifieke kennis en daarvoor wordt kennis ingezet.

Co-bomen is een Platform voor betrokkenheid bij de omgeving

Co-bomen is lokaal georganiseerd maar gaat in de regio op zoek naar 'gelijkgestemden'. Organisaties, bewoners en evenementen die ook die combinatie van natuur, cultuur, gezondheid & beleving als speerpunt hebben. Zo ontstaat er in de loop van de tijd een netwerk of 'keten' van projecten met dezelfde visie. Dit versterkt het imago maar toont ook de directe kwaliteit aan van de projecten.

Elke boomgaard heeft eigen verhaal & kenmerken

1. Het Perenlaantje (*lint in het landschap met dubbele rij hoogstambomen*)

Het Perenlaantje is een langgerekt stuk grond met, naast een paar appelbomen, voornamelijk perenbomen. De Giese Wildemannen rijken er hoog naar de hemel. Het ligt in een rustig gebied en dit willen we graag bewaren. Dan krijgt de natuur zijn kans in het Perenlaantje.

Er loopt nu een natuurlijk 'meanderend' groen pad door degaard. Via dit pad kan het ommetje woonpark Nijmegen Noord - Oosterhoutsedijk – met mooi zicht over de uiterwaarden - landgoed Oosterhout gelopen worden. We leggen een bruggetje aan bij de ingang van het Perenlaantje.

2. Hof van Holland (*groene parel middenin de Waalsprong van 1 hectare*)

Achter een boerderij woning aan de dijk, omsloten door mooie oude meidoorn en dichte sleedoorn hagen, ligt de idyllische Hof van Holland (Oosterhoutsedijk 88). Achter de boerderij ligt een hoogstamboomgaard met een diversiteit aan oude fruitrassen. Afgelopen jaar hebben we reeds samen met de leden ruim geoogst uit de appel, peer en pruimenbomen.

3. Smitjesland (*door bebouwing omsloten avontuurlijke – voorheen dichtgegroeide - ruime bongerd*)

Op de boomgaard Smitjesland staan diverse fruitbomen: appels, pruim, bessenstruiken, noot en veel, heel veel vlier. Daglicht bereikte er nauwelijks de bodem. De ligging is perfect om met een

wandelingetje vanuit Lent even langs te gaan. Er ligt een stukje braakliggend grond bij de boomgaard. Deze willen we ook doorontwikkelen tot voedselbos en bloemenweide.

Begin 2015 hebben we hier de eerste activiteit op Smitjesland gehouden. Na een dag ploeteren kwam er uit 'de vlierprop' een heuse boomgaard tevoorschijn. Nu valt er weer licht op de fruitbomen en op de bodem en in 2017 gaan we monitoren hoe deze gaard zich ontwikkeld. Van de verwijderde vlierstruiken is een manshoge takken ril van een meter of 30 gemaakt. Het biedt broedgelegenheid en schuilmogelijkheid voor allerlei dieren. Een klein deel van de boomgaard van Smitjesland laten we zoals het is. Hier belemmeren bijv. omgevallen bomen de doorgang. Maar...voor de jeugd een fantastische plek om hutten te bouwen en te klauteren en klimmen.

Smitjesland is mede vanwege de centrale ligging t.o.v. de bebouwing - een ideale plek om picknics en andere gezamenlijke activiteiten met de leden en bewoners te organiseren. Met intieme open plekken onder de bomen en in het groen kan hierop ingesprongen worden. Dit doen we i.s.m. Stadsboom. Dit ambachtelijke bedrijf, gevestigd in de honigfabriek, geeft aan Nijmeegse gerooide bomen een herbestemming in de vorm van fraaie producten. Denk aan picknicktafels, bruggetjes, insectenhôtels en nestkasten.

Historie:

Een typisch voorbeeld van hoe het er ooit uitgezien moet hebben in heel Lent, een laatste referentie aan het tuindersleven. Vroeger; rondom de huizen; bessenstruiken, fruitbomen, notenbomen en natuurlijk een moestuin. Elk huis in Lent had wel zijn eigen moestuin en boomgaard. Grotendeels voor eigen gebruik. Smitjesland maakt deel uit van 'Het Zand', hier is al en wordt stevig gebouwd aankomende jaren. Deze gaard en haar gebruik zouden we in ere moeten houden als hommage aan het leven van De Warmoezenier (tuinder).

4 Boomgaard De Zalige

Aan de Zaligestraat ligt deze boomgaard. Hier vnl. peren en mirabellenbomen. Aankomende jaren wordt het gebied rondom De Zalige ontwikkeld. Aanvankelijk zag het er naar uit dat De Zalige zou verdwijnen maar de gaard is nu opgenomen in de plannen. Voor Co-bomen reden er de schouders onder te zetten. Afgelopen winter is er fors gesnoeid en zijn paadjes en open plekken aangelegd. In 2018 zal gebruik verder gefaciliteerd worden, er komt een picknickbank en er zal e.e.a. aan eetbaars aangeplant worden.

Co-bomen wil zichtbaar zijn!

De website www.cobomen.nl is in 2017 geupdate, opgefrist en toegankelijker gemaakt.

Eens per maand verschijnt de co-bomen *nieuwsbrief*, hierin verslag en natuurlijk de (activiteiten)agenda. De nieuwsbrief als bindend middel tussen de leden. Via facebook worden leden vlak voor een activiteit geattendeerd.

Een hip *fietsfruitmandje* met het logo van co-bomen erop staat nog op de verlanglijst. Herkenbaarheid van de leden onderling is gewoon leuk en vergroot de saamhorigheid.

Ambitie Co-bomen (uitgesproken in 2014)

Over 5 jaar zijn de nu vervallen boomgaarden tot leven gebracht en weer volop in functie. Er nestelen jaarlijks steenuiltjes in de (door leden zelf) getimmerde kasten, er broeden nog steeds fazanten en talrijke zangvogels, enkele reeën hebben er hun permanente rustgebiedje. Een andere boomgaard is begaanbaar gemaakte en ontdekt door de Lentse jeugd. Ze bouwen er hutten en fantaseren er over veldslagen. De scholen uit de directe omgeving komen enkele malen per jaar op bezoek en worden rondgeleid. Enkele bloemenweiden kleuren mooi tegen de randen van de gaarden. De gaarden

maken inmiddels deel uit van de voedselbossen, waar de leden en bewoners van de waalsprong jaarrond ook kruiden, bessen en bloemen verzamelen ten behoeve van salades en maaltijden.

De jams, honing en sappen van co-bomen zijn inmiddels zeer geliefd en vinden gretig aftrek. Het afsluitende oogstfeest is jaarlijks *een toonaangevend event* waar door bewoners van Nijmegen en Lent naar wordt uitgekeken. Samen met de 250 trouwe leden is er inmiddels een levendige community ontstaan die verder gaat dan enkel co-bomen, maar waarvoor deze wel de basis vormt!

In 2018 brengen we een boek uit met alle foto's, verhalen, recepten, bewoners, kinderen, scholen, die betrokken zijn.

Co-bomen is een bevolgen particulier initiatief van Martine van Harten en Bas Broeder

Co-bomen ondersteuning en achterban

Stichting Co-Bomen werkt samen met:

- Gemeente Nijmegen (afvoer snoeimaterialen, support en ondersteuning)
- GEM Waalsprong (gebruikovereenkomst voor de boomgaarden, gebruik gebied)
- Landschapsbeheer Gelderland (informatie, know how)
- De Landsmid (advies en begeleiding in snoeien en onderhoud)
- Kookstudio Koken Aan De Waal (advies en begeleiding verwerking producten)
- Marithaime, Cultuurhistorisch Platform Rijk van Nijmegen (informatie erfgoed gebied)
- Groenschool Werkenrode, inzet en ondersteuning met leerlingen
- Stadsboom, productie houten banken, nestkasten e.d.
- Hubbels Cowerkplek (website, communicatie)
- Kunstenfestival De Oversteek (netwerk, organisatie, locaties)
- Windpark Betuwe, aanleg boomgaard en parkje bij het windpark
- Iewan, woongemeenschap lent. Schenking fruitbomen voor aanleg gaard.
- Landgoed Doornik. Schenking Fruitbomen voor aanleg gaard.
- BSO Jump Oosterhout. Advisering groene plekken voor activiteiten.
- Initiatiefnemer voor Geef Noord de Ruimte; o.a. met moestuinvereniging De Pompoen oosterhout & De Lentste Aarde, Historische Tuin De Warmoes.

Correspondentieadres:

Stichting Co-bomen (www.co-bomen.nl)

Terralaan 71

6515 JN Nijmegen

t. 024-3239074 / 06-83981429

m. bbroeder@hetnet.nl / info@cobomen.nl

KvK 60335920 / RSIN 8538.63.908

Rek. Nr. NL54 TRIO 0390 5141 79 Stichting Co-bomen

Tenslotte..... Stadsgedicht van Jaap Robben.

In 2009 was Jaap Robben stadsdichter van Nijmegen. Het onderstaande gedicht heeft hij destijds geschreven voor Festival De Oversteek en voor de bewoners van de Waalsprong. In kleine flesjes trof men het gedicht verspreid door de waalsprong op de meest vreemde en onverwachte plekken aan. Het gedicht illustreert op krachtige wijze de optrekkende bebouwing in het voorheen landelijk gebied.

Wie plukt het laatste fruit?

Wie weet nog waar de paden waren?
Dat onhandig vrijen het best
in een Bongerd gaat
waar je de witjes
zonder handen
van de bomen kan bijten?

Hier hangt de hemel hoger
en is de bodem het beste
voor bloemen.

Maar in nieuwe straten
zijn de mensen
groter dan de bomen.

En blijft mist wat langer hangen
omdat niet alle wolken willen wennen
dat hier voortaan geen veld meer is.

Jaap Robben, stadsgedicht juli 2009